

CÒM DESENVOLUPAR LA CREATIVITAT A TRAVÉS DE L'ART EN L'ESCOLA

Susanna Estruch Ribera, Servei Psicopedagògic Escolar, 46700 Gandia, València
s.estruch@hotmail.es

Quan ens plantegem que és la creativitat ens ve a la memòria personatges com Picasso, Gaudí, Calatrava, Mozart i fins i tot Einstein. Realment la creativitat és un concepte molt ampli utilitzat en educació, publicitat, economia, arquitectura, etc. A més ser imaginatiu, originals i fantasiosos no és exclusiu del món dels més menuts. Ens adonem que la capacitat creativa és de gran utilitat per als adults i molt valorada en el món professional. Per això un dels majors rets de l'escola actual és aconseguir que els nostres alumnes puguin expressar la seva capacitat creadora en tota la seva amplitud i, cal potenciar-la des de l'educació infantil i no oblidar-la en la primària, ni en la secundària. Potenciar-la des de les múltiples intel·ligències i amb els distints llenguatges i tot això dins del currículum escolar.

Quadre 1: L'expressió creativa des de distints llenguatges (DE PRADO DIEZ, D)

LINGÜÍSTIC LITERARI	ICÒNIC PLÀSTICA	CORPORAL DRAMÀTICA	SONOR MUSICAL	LÒGIC MATEMÀTICA
Paraules Frases Textos	Formes i Colors Punts i Línies Volums i Espais	Cos Moviment Emoció	Sons Ritmes Instruments	Competències lògic-intel·lectuals
Poètica Narrativa Filosòfica	Pintura Escultura Arquitectura Multimèdia	Teatre Dansa/ball	Cançons Composicions	Anàlisi i Síntesi Crítica Raonament Inferència, Inventiva

Compartim la definició de Torrance, E.P. (1977), *“la creativitat és el procés de percepció de problemes o buits d'informació, de formació d'idees o hipòtesis, d'avaluar i modificar aquestes hipòtesis i de comunicar els resultats”*. Es a dir, el procés que permet a l'individu expressar la seva naturalesa bàsica als demés a través de les seves creacions, d'una forma que li done cert grau de satisfacció. Realment, no estem parlant d'aconseguir l'expressió personal d'idees, opinions i valors utilitzant distints llenguatges en produccions artístiques, literàries, musicals, matemàtiques i/o plàstiques?. Però, és clar, tots no naixem o arribem a ser pintors, escultors o literats. Però si podem, millorar la nostra capacitat creativa. Com?.

Existeixen una sèrie de factors psicofisiològics, actitudinals i aptitudinals que hi interfereixen.

El Cervell humà és l'òrgan mitjançant el que assimilem les coses noves i en el que registrem les experiències i coneixements, però també, els sentiments i les sensacions corporals. Mentre la part esquerra, comprèn el pensament analític i racional, el llenguatge, l'orientació temporal i la consciència. La part dreta és la propulsora de la intuïció, la imaginació plàstica, el pensament integral i la inconsciència.

Quan una de les dos parts s'estimula i s'exercita més que l'altra, com és el cas de la part esquerra en l'escola de la nostra societat, les capacitats de l'altra part del cervell s'atrofien.

El nostre Cervell disposa dels mecanismes necessàries per a la capacitat creativa, però a més han de confluïr altres factors aptitudinals i actitudinals com: (ESTRUCH RIBERA, SUSANA, 2005):

- **la fluïdesa** o capacitat de produir moltes idees juntes;
- **la flexibilitat**, o capacitat per veure i solucionar situacions de distintes formes;
- l'elaboració, o capacitat per enriquir qualsevol producció amb detalls que encara que no són necessaris per explicar la idea principal, si, la realcen;
- i l'**originalitat**, o capacitat per produir respostes poc freqüents en l'entorn.

Una persona creativa a més de posseir una certa habilitat per crear ha d'assumir uns valors i unes actituds que donen via ampla al desenvolupament de la seva personalitat com:

- **la sensibilitat als problemes**. La persona creativa pregunta, observa i critica;
- **la tolerància**, o actitud d'acceptació de distints punts de vista i respecte a altres manifestacions culturals, i això ens aporta flexibilitat intel·lectual;
- **independència** i llibertat tant perceptiva com intel·lectual que ens permet captar les distintes formes i enfocaments de les coses i situacions;
- i **la curiositat** que és el millor símptoma de la creativitat. Mantenir aquest factor en l'educació és ben senzill, tant sols s'ha d'evitar atrofiar l'hàbit natural dels nens reduint activitats mecàniques i repetitives en les que l'alumne és només un receptor d'informació.

A través de l'art podem estimular el desenvolupament humà en totes les seves facetes.

A mesura que els nens creixen també varia la seva expressió creativa, i aquesta capacitat creadora incideix en (LOWENFELD, V. LAMBERT, W, 1980):

- **desenvolupament emocional:** tots sabem que a través del dibuix els nens manifesten les seves emocions i s'identifiquen representant coses significatives i importants per a ells. Un nen incapaç de respondre afectivament en les distintes situacions de la seva vida no inclourà en els seus treballs res personal preferirà representacions rígides i estereotipades, res que manifeste la seva fantasia interior donat que, això el permet protegir-se de les experiències del món, però, el priva de la llibertat i la capacitat d'adaptar-se a noves situacions.

- **desenvolupament intel·lectual:** els nens creixen cognitivament a mesura que prenen consciència de sí mateix i de l'ambient i ho manifesten en els seus dibuixos que estaran ple de detalls subjectius quan major siga la capacitat intel·lectual.

- **desenvolupament físic** que es manifesta per la necessitat de controlar el cos i d'utilitzar habilitats de coordinació visual i motriu.

- **desenvolupament perceptiu** o dels sentits és una part important de l'experiència artística a més de ser vital per aprendre significativament.

- **desenvolupament social:** s'aprecia un progressiu coneixement de l'entorn social i de les persones, a través de dibuixos que expressen un esperit de cooperació i de responsabilitat social. Pel contrari, en les produccions d'altres nens que es senten inferiors socialment i aïllats no s'observa la confluència d'experiències pròpies i grupals.

- **desenvolupament estètic:** entès com un mig d'organitzar el pensament, els sentiments i les percepcions en un tot cohesionat, en una organització harmònica a

través de línies, textures i colors que permeten comunicar-nos amb els demés. Forma part de l'experiència artística i es pot aprendre en l'escola.

variables que correlacionen amb la creativitat

Entre totes les variables que correlacionen amb el desenvolupament de la creativitat considerem primordials les següents: **l'autoestima**, donat que a través de les produccions artístiques que realitza el xiquet/a aprèn a conèixer-se i autovalorar-se per arribar a una integritat personal, que serà un reflex dels seus valors, creences i emocions. Però no ho aconseguirà sinó està motivat i ací és on entrem els mestres. L'expressió artística lliure de censures i estereotips és precisament el motor de la motivació, donat que permet l'expressió de la persona (motivació intrínseca) i de la seva valoració i reconeixement social tal com és (motivació extrínseca).

Els estils cognitius són formes d'actuar i no capacitats. Mostren la forma en que les persones prefereixen enfocar les tasques i no el grau de realització. Els subjectes creatius tendeixen a ser més flexibles i fluids. Alhora d'abordar els problemes són més intuïtius i perpetualment més oberts. Són persones que contrasten la teoria amb l'experiència i la revisen per adequar-la amb la pràctica. Pel contrari les persones conceptualistes verifiquen l'experiència i si no encaixa amb la teoria la rebutgen.

La creativitat és un reflex de **la socialització** donat que pensaments i obres creatives precisen del coneixement de les tradicions i d'un ambient multicultural. La història ens demostra que la creativitat sorgia més fàcilment en aquelles societats en que conflüen diferents cultures, diferents combinacions de creences, estils de vida i coneixements, donant que, això permet als individus vore noves combinacions d'idees amb major facilitat i menys esforç d'atenció.

Encara avui, molts mestres entenen la variable **intel·ligència** com l'acumulació exclusiva d'habilitats numèriques, verbals, mecàniques i espacials. Aquesta conceptualització és actualment arcaica. Distintes teories com les intel·ligències múltiples de Gardner (1997), intel·ligència emocional de Goleman (1996), o la importància de la creativitat en la sobredotació intel·lectual demostren que el concepte d'abans suposa un concepte restringit d'intel·ligència perquè en ell s'ha prescindit de les emocions en els processos mentals i no s'han tingut en compte altres habilitats tant o més importants en la vida.

Treballar en l'escola l'educació artística ens permet fer carambola en les finalitats educatives

El fet de triar l'art com motor i impulsor de la creativitat esbrina en el fet de que: l'art afavoreix el contacte equilibrat entre les persones i el seu entorn, equilibra les diferències que caracteritzen els pobles i les persones de tot el món, afavoreix l'enteniment i el respecte necessaris en la diversitat i representa cada moment històric en les seves particularitats i grups humans. Això ens permet fer carambola amb els objectius a treballar en l'escola. Es a dir, treballant l'activació de la creativitat des de l'art des del context escolar i dins del currículum atenem a les tres majors preocupacions socioculturals del moment: l'atenció a la interculturalitat i la integració dels nous nadius; afavoreix la tolerància i els respecte a la diversitat personal, cultural i social; i afavoreix el contacte equilibrat entre persones i el seu entorn amb la finalitat de formar adults socialment actius.

Com sabem, el Sistema Educatiu Espanyol s'orienta a la consecució de fins com: " El desenvolupament de la capacitat dels alumnes per a regular el seu propi aprenentatge, confiar en les seves aptituds i coneixements, així com per a desenvolupar la creativitat, la iniciativa personal i l'esperit emprenedor". O, "La formació en el respecte i el reconeixement de la pluralitat lingüística i cultural d'Espanya i de la interculturalitat com un element enriquidor de la societat". O, " L'adquisició d'hàbits intel·lectuals i tècniques de treball, de coneixements científics, tècnics, humanístics, històrics i artístics,..." (LOE art.2. f), g) h)).

"L'obra d'art conté l'esperit del temps, la veu d'un poble, l'expressió d'un grup, però tot això reflectit en l'espiritualitat singular d'una persona, perquè l'home res no pensa, duu a terme, fa, si no és personalment"(PAREYSON, L., 1997)

Hi ha diferents concepcions sobre l'educació artística en l'escola. Uns pensen que serveix per tranquil·litzar, com una mena de teràpia ocupacional; altres pensen que és un passatemps de caràcter manipulatiu; altres que és exclusiva per a una classe de persones selectiva i per tant externa al centre; altres que no serveix per a res, que no és un professió o un estudi seriós; i un sector creixent pensa que l'educació artística és important i no es deu limitar a aprendre tècniques de dibuix, però no sap com enfocar-la. Nosaltres, com aquest últim sector, volem investigar i anar més enllà i com autors com: Gardner (1994) i/o Goleman, D., Kaufman, P. i Ray, M (2000) proposar un possible esquema de l'educació artística i la comprensió del procés artístic dins de les tradicions històriques, filosòfiques i culturals de l'art en la societat. Pensem que, també els més menuts poden formar-se en art si els proporcionem un entorn visual ric al mostrar-los obres d'art significatives. També pensem que resulta productiu posar als nens en contacte amb adults i iguals que ja posseeixen habilitats de síntesis i coneixements artístics.

Existeixen molt programes comercials per a treballar el pensament creatiu, però...

Existeixen molt programes comercials per a treballar el pensament creatiu, però el procés sempre és extern, aliè al propi alumne i al seu entorn més immediat. Es presenten històries no significatives, els presenten exercicis d'acolorir, de completar o d'expressar de vegades molt estereotipats. Si ens parem a reflexionar un poc: per què els personatges malvats de Disney sempre són lletjos i van de negre?, i totes les princeses han de ser boniques, altes, talla 36 i molt bondadoses. Es això un reflex de la realitat, de la societat?

De vegades i sense adonar-se l'ensenyament que proporcionem als nostres alumnes potser anul·le la seva creativitat, per això proposem un procediment de treball amb objectius com la fluïdesa en les idees, la flexibilitat en els enfocaments, l'originalitat en les respostes i la capacitat per veure noves relacions. Tot això seguint una línia metodològica constructivista, fomentant la participació activa de l'alumnat, organitzant projectes de treball interdisciplinar on combinar el treball individual i el cooperatiu, tot per aconseguir un aprenentatge significatiu. Això implica per part dels mestres adoptar una forma de treballar basada en la investigació en acció en l'aula. Així ens adonarem que la representació del personatge malvat per a uns nens serà de color negre però per a altre potser verd, depenent de les experiències pròpies.

Així és com un grup de professionals de l'educació sent la necessitat de formar-se en educació artística i decideix tractar aquest tema en el grup de treball "Xucurruc", dins l'MRPS Escola d'Estiu Marina-Safor (comarques centrals del País Valencià). Comença el seu camí amb el suport de Juanjo Jové (1999) i el seu llibre "Model didàctic d'iniciació a l'art" per arribar a un estil d'educació artística propi i en continu creixement.

En aquest article presentem retalls d'experiències artístiques on el component principal és l'art expressat pels alumnes des d'una experiència d'interrelació entre l'artista i l'entorn. Com Jové, JJ. (1999) juguem amb l'art i les produccions artístiques resultants són el resultat de jocs mentals en els que participen totes les funcions psíquiques: la percepció, la memòria, la imaginació, les emocions, el pensament, etc. Aquestes experiències artístiques no són unitats autònomes i autosuficients, sinó que és connecten amb la vida cultural i la vida i món artístic dels artistes particulars. En moltes de les experiències artístiques incloem l'anàlisi d'obres d'art, a través de làmines de Picasso, Miró, Kandinsky o Paul Klee, entre altres, que es caracteritzen per figures esquemàtiques i filiformes amb l'objectiu de que l'expressió d'aquestes s'incorporen a la vida mental dels escolars potenciant la seva riquesa operacional, les capacitats expressives, la sensibilitat i l'univers emocional i afectiu. L'estratègia consisteix en imitar els processos emprats pels artistes en la creació de la seva obra.

El procediment és el següent:

1. Els alumnes interpreten figures esquemàtiques i emmarquen l'obra en el context històric i cultural i el món artístic de l'artista del moment, amb l'ajuda del professor.
2. A continuació experimenten i viuen els aspectes expressius dels dibuixos.
3. I per últim produeixen una obra personal, a l'estil de l'artista treballat, amb la que expressen les seves idees, sentiments o emocions.

Elegim els artistes i les obres d'acord amb els objectius educatius que volem aconseguir: composició, simbolisme, tècniques pictòriques, anàlisi d'un context sociocultural determinat,... Tanmateix les adequem al nivell de desenvolupament i els coneixements dels escolars, és a dir partim d'allò que Vigotsky anomena zona de desenvolupament pròxim. Per tant, a partir d'una mateixa obra s'obri un ampli ventall de nivells d'exigència, de treball individual o grupal. A més fem servir els recursos de l'entorn immediat per aconseguir una experiència educativa més vívida i motivadora, com per exemple, sol·licitem l'ajuda d'artistes de la zona per a mostrar als nostres alumnes com els artistes també juguem amb l'art i expressen el que senten a través de les seves obres. Aquests col·laboradors puntuals actuen com a mediadors en el procés de culturalització de la ment dels alumnes, potenciant la seva autonomia i riquesa personal.

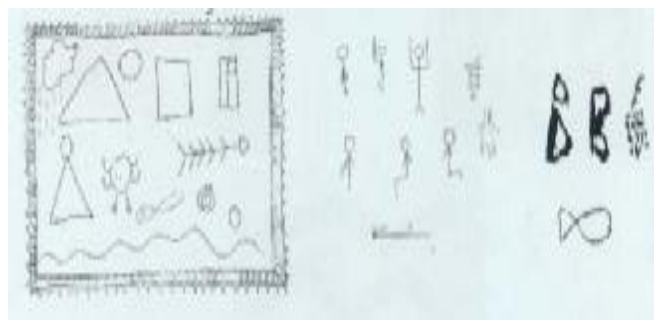
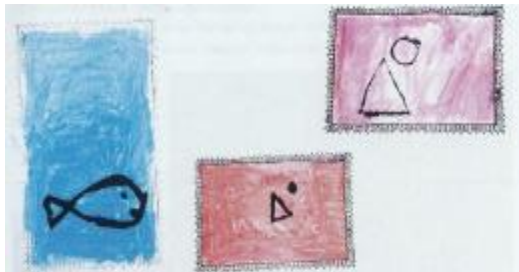
EXPERIÈNCIA ARTÍSTICA: PER SER PINTOR PRIMER HI HA QUE TOCAR, TASTAR, OBSERVAR, ESCOLTAR I SENTIR.

Després de la visita a l'exposició: La ruta de les piràmides de Vicent Aunió, artista contemporani de la comarca de La Safor, encetàrem un ampli ventall d'activitats.

Fèrem varies pràctiques amb les barreges de colors, per aconseguir fons com els de l'artista.

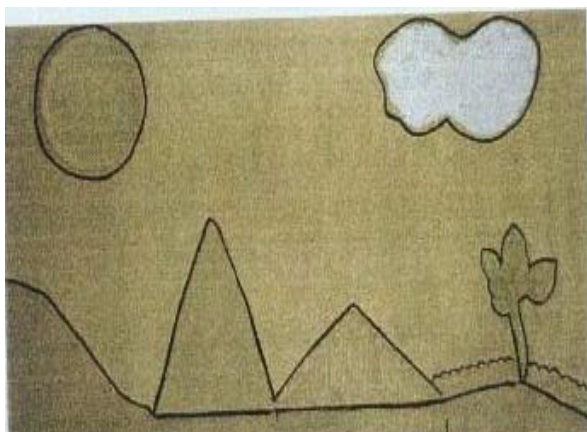
També, després d'observar els símbols que feia Aunió els reproduïrem, però també en crearem de nous, i jugarem amb ells.

L'altre pas lògic que ens pertocava ara, era compondre un quadre similar als de Aunió, combinant els fons d'aquarel·les i els símbols damunt, relacionant-los ambdós.

Un dels elements destacats del treball d'Aunió són les textures que utilitza als seus quadres. Nosaltres començarem amb el sentit de la vista i el sentit del tacte.

Explicarem la importància d'aquest sentit, i acordarem fer algun quadre per a tocar, com els d'Aunió. Així, amb arena del pati (refregant-la amb guix de colors fins que agafà el color del guix), i després amb pegament, férem un dibuix senzill amb sorra pintada, en un foli.

També acordarem fer un altre col·lectiu. Per realitzar-lo escollirem els motius que havien treballat prèviament d'Aunió, i sobre un cartró de 2x1 metres, anàrem encolant tot allò que havien portat els mateixos nens per fer les textures: teles, cartrons, safates de cartró, plàstics, objectes naturals. Un cop les textures encolades, formant un paisatge simbòlic, pintarem tot el cartró d'un color adequat per a les diferents composicions, i finalment, vorejarem les textures amb pintura negra, dibuixant els símbols.

Com observem, la producció artística d'una pintura, un dibuix o una construcció són un procés constant d'assimilació i projecció que consisteix en captar a través dels sentits una gran quantitat d'informació i d'integrar-la en els esquemes del nen o nena artista per a després donar-li una nova forma d'acord a les necessitats estètiques de l'artista en eixe moment. El món dels sentits és essencial en l'aprenentatge: tocar, veure, escoltar i sentir el sabor impliquen activament a l'alumne en la seva formació. I l'art està ple de textures, formes, colors que sensibilitzen els alumnes i els dona satisfacció i plaer.

...una experiència d'interrelació entre l'artista i l'entorn

EXPERIÈNCIA ARTÍSTICA: DESENVOLUPEM LA MEMORIA VISUAL I PERCEPTIVA.

Contàrem la història de com Miró és fa fer pintor, i es assabentarem que un mestre de Miró el feia tocar un objecte amb els ulls tancats i després el dibuixava. Nosaltres també volíem fer igual.

El mestre va portar una botija dins d'una bossa de plàstic negra, i un per un tots els alumnes van introduir les mans dins la bossa per tocar l'objecte.

Després van dibuixar l'objecte, seguint allò que recordaven haver tocat. I li van afegir un fons. La consigna va ser: si havíem tocat l'objecte i ens havia semblat fred, el pintaven amb colors freds, i el fons càlid; i si pel contrari, l'havien notat càlid, el pintaven amb colors càlids, i el fons amb colors freds.

Un altre dia vàrem posar la botija en una taula enmig de la classe, per a que tots poguérem observar-la i dibuixar-la. La vàrem dibuixar parant atenció als contrastos de colors que tant agradaven a Miró, i en fer la línia base. (Dalt: botija sense mirar. Baix: botija mirant)

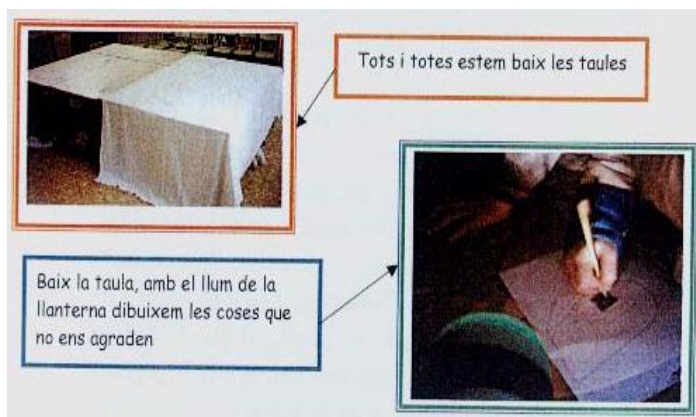
L'art es considera també un reflex de la societat en què emergeix i és motor de nous canvis. Es a dir l'art està immers en la societat des de: la venda de productes, la publicitat, la denuncia social de violació dels drets humans, per a mostrar els horror de la guerra o les meravelles de la natura, etc. I pels nens l'art és principalment un mig d'expressió, un llenguatge del pensament. No hi ha dos nens iguals i cadascú canvia a mesura que creix, percebent, comprenent i interpretant l'entorn. En observar la producció d'un nen o nena després d'una experiència artística ens adonem que s'ha produït una comunicació significativa entre ell o ella com persona i l'entorn, seleccionant sols aquelles coses de l'entorn amb les que s'identifica i organitzant-les en un tot significatiu i amb sentit personal que ja és capaç d'expressar als demés a través del treball resultant.

S'ha produït un procés mental a partir del qual el xiquet ha madurat a nivell perceptiu i afectiu, a incrementat la seva consciència social i ha millorat la seva capacitat creadora. I com a professionals de l'educació hem participat facilitant una aprenentatge constructivista i significatiu.

EXPERIÈNCIA ARTÍSTICA: UN PINTOR QUE TAMBÉ TENIA POR

Introduïm a Philip Gaston, contant que és un pintor americà que des de menut li agradava llegir i dibuixar i, quan la seva mare li deia que era hora de dormir i li tancava la llum de l'habitació, ell, es posava a dintre d'un armari i amb una llanterna llegia i dibuixava. Ja de major dibuixava tot el que veia pel carrer: poals oberts plens de fem, gent que pegava als animals,... També

dibuixava rellotges, estava obsessionat pel temps, volia aturar-lo. Tots els quadres que pintava i que no li agradaven perquè representaven maldats o brutícia que fa la gent, els guardava tancats dins l'armari, i així, no eixien al món, desapareixien.

Vàrem decidir que nosaltres també volíem dibuixar com ell. Ajuntem varies taules i les cobrim amb un llençol. Apaguem les llums i amb poca llum, sols una llanterna, els alumnes dibuixen en un foli les coses que no els agraden.

Després de dibuixar el que no ens agrada, tots i totes asseguts al banc, expliquem el que hem fet.

- ARNAU: un xiquet li pega una patada a un gosset. No li agrada la guerra i que desapareixen. Li fa por la cova fosca.

- MARIO: un pastor que encén el llum i parla amb els nens.

- ISRAEL: plat ple d'espaguetis podrits.

- DANA: no li agraden els gossos.

Una vegada ja exterioritzades les pors i explicades a la resta dels companys, contem el conte "Menja pors" dibuixem en dos llençol tots junts, primer aquelles coses que ens donen por i en un altre llençol les tres representacions de Menja pors més votades d'entre les realitzades per tots els nens de la classe.

---

com a professionals de l'educació hem participat facilitant una aprenentatge constructivista i significatiu.

La metodologia de treball que proposem concorda amb la filosofia de la LOE i els currículums actuals. Per a nosaltres les claus per a l'èxit són:

- Adoptar una metodologia de treball constructivista i cognitivista, a partir d'un currículum obert i d'autonomia organitzativa de l'escola,
- Organitzar projectes de treball interdisciplinar i fins i tot internivell. Pensem que tractar un tema des de distintes àrees curriculars, ens permet expressar-nos amb diferents llenguatges (verbal, plàstic, matemàtic, musical,...) i amb la unió de tots aconseguir un creixement personal integral (personal, social, cognitiu,...)
- Anar fent tots junts!. El disseny d'experiències d'art no és prèvia al treball amb els alumnes, sinó és fa amb ells. Partim dels interessos manifestats pels nostres alumnes per a seleccionar els objectius curriculars a treballar. I debatem i acordem en classe el pas següent en el procés d'ensenyament i aprenentatge.
- Presentar-los materials motivadors, reals, de l'entorn immediat, de fàcil manipulació, com: contes, obres d'art, làmines de pintors,... I pensant en si són adequats per al nivell maduratiu dels alumnes. Elegim obres d'art de tipus figural i esquemàtiques perquè precisen menys temps de realització i els alumnes se senten més còmodes que en les naturalistes, que requereixen major habilitat.

- Facilitar un clima d'aula distès, relaxat, de participació social i lúdic on l'error forme part natural del procés i no s'interprete com un fallo personal.
- Entendre els processos d'aprenentatge que es donen en els nostres alumnes per poder avaluar la consecució dels objectius. I avaluar totes variables implicades en el procés d'ensenyament i aprenentatge: professorat, currículum, diversitat de l'alumnat, i organització i d'entitat de l'escola.
- Practicar la investigació en acció en l'aula i la crítica constructiva. Pensem que l'escola deu ser un centre d'aprenentatge tant per als alumnes com per els mestres i l'aula és el millor laboratori per aconseguir-ho. Com diu Stenhouse (1987): "el professor és un investigador pel fet de ser un artista, ja que el bon art constitueix una indagació i un experiment".

BIBLIOGRAFIA:

- DE PRADO DÍEZ, D. *Metodologías creativas del Máster Internacional de creatividad aplicada total*. Article d'internet <http://www.iacat.com>
- ESTRUCH RIBERA, S. *La creativitat: Bases Teòriques i proposta d'un programa d'intervenció pedagògica a través de l'art en primària*. Tesis doctoral. Universitat de València. 2005. Pàg.29-30
- GARDNER, H. *Inteligencias múltiples*. Ed. Paidós. Barcelona. 1997.
- GARDNER, H. *Educación artística i desarrollo humano*. Ed. Paidós. Barcelona.1994. Pàgs.74-75.
- GOLEMAN, D. *Inteligencia emocional*. Ed. Kairós. Barcelona. 1996.
- GOLEMAN, D., KAUFMAN, P. i RAY, M. *Espíritu creativo. La revolución de la creatividad y cómo aplicarla a todas las actividades humanas*. Buenos Aires. Vergara. 2000.
- JOVÉ, J.J. *Model didàctic d'iniciació a l'art*. Ediciones Ceac. Escola Catalana. Diputació de Barcelona. 1999.
- LOWENFELD, V. I LAMBERT, W. *Desarrollo de la capacidad creadora*. Editorial Kapelusz. Buenos Aires. 1980. Pàgs.39-49.
- PAREYSON, L. *Els problemes actuals de l'estètica*. Col·lecció estètica i crítica. València. 1997. Pàg.105.
- STENHOUSE, L. *La investigación como base de la enseñanza*. Ed. Morata. Madrid. 1987.
- TORRANCE, E.P. *Creativity in the classroom*. Washington, DC: National Education Association. 1977. Pàg.6.

Nombre de archivo: ARTICLE -COMEDUC
Directorio: G:
Plantilla: C:\Documents and Settings\Administrador\Datos de programa\Microsoft\Plantillas\Normal.dot
Título: CÒM DESENVOLUPAR LA CREATIVITAT A TRAVÉS DE L'ART EN L'ESCOLA
Asunto:
Autor: SUSANA
Palabras clave:
Comentarios:
Fecha de creación: 21/10/2008 2:41
Cambio número: 2
Guardado el: 21/10/2008 2:41
Guardado por: pc
Tiempo de edición: 2 minutos
Impreso el: 21/10/2008 2:42
Última impresión completa
Número de páginas: 9
Número de palabras: 4.008 (aprox.)
Número de caracteres: 22.049 (aprox.)